

УДК 329.1/9.(438):324 (438) «2023/2024»
DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.55.63>

ВПЛИВ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2023 РОКУ НА РОЗВИТОК ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ ПОЛЬЩІ

Тарас Чучвара

*Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»,
факультет суспільних наук, кафедра політології та державного управління
вул. Університетська, 14, 88000, м. Ужгород, Україна*

Досліджено еволюцію партійної системи Польщі на тлі парламентських виборів 2023 року та виборів до Європейського парламенту 2024 року. Вибори 2023 року стали переломним моментом у сучасній політичній історії Польщі, що призвело до зміни урядової коаліції та зміни структури партійної системи, яка поступово наблизилася до двоблокової моделі. У результаті цих виборів сформувалися два основні політичні блоки, які домінують на політичній арені Польщі – “Право і справедливість” та “Громадянська коаліція”. Обидві партії боролися за лідерство в умовах зростаючої поляризації суспільства та зростання політичної напруги. Проаналізовано також вплив зовнішніх факторів, таких як посилення відносин з Європейським Союзом, на електоральні уподобання польських виборців. Особлива увага приділена зміні настроїв виборців від націоналістичних до проєвропейських тенденцій, що відображає ширші соціальні та політичні процеси в країні. Це демонструє, як виборці переорієнтувалися на підтримку партій, що акцентують увагу на європейській інтеграції, посиленні демократичних цінностей та захисті прав людини. На основі індексу електоральної волатильності зроблено висновок про відносну стабільність політичної системи Польщі, оскільки незважаючи на зміни в політичній кон'юнктурі, велика частина виборців залишається вірною своїм попереднім політичним уподобанням. Здійснено комплексний аналіз ключових політичних подій, включаючи переформатування коаліцій, зміни в електоральних уподобаннях громадян, та їх вплив на подальший розвиток польської партійної системи. Окремо розглянуто фактори, що сприяли посиленню поляризації в суспільстві, а також визначено можливі сценарії розвитку польської політичної системи в умовах посилення політичної поляризації та зміцнення проєвропейського курсу. Приділено увагу тому, як ці зміни можуть вплинути на стабільність політичної системи Польщі в майбутньому, враховуючи внутрішні та зовнішні виклики, що стоять перед країною.

Ключові слова: Польща, парламентські вибори, партійна система Польщі, політичні партії, “Громадянська коаліція”, “Право і справедливість”, “Конфедерація Свободи та Незалежності”, “Нова лівіца”, вибори до Європарламенту 2024 року, урядова коаліція.

Актуальність дослідження. Польська партійна система протягом останніх десятиліть зазнала суттєвих трансформацій, відображаючи як внутрішні соціально-політичні зміни, так і вплив зовнішніх факторів, таких як відносини з Європейським Союзом. Вибори 2023 року стали кульмінацією багатьох тенденцій, що накопичувалися протягом останніх років, включаючи підйом та падіння популістських сил, зростання політичної поляризації та демократичний відкат.

Ці вибори позначили кінець восьмирічного правління партії “Право і справедливість” (PiS) та приход до влади коаліційного уряду під керівництвом Дональда Туска. Аналіз причин цих змін та їх впливу на партійну систему Польщі є актуальним та важливим для розуміння політичних процесів у країні.

Формулювання цілей статті. Ця стаття має на меті проаналізувати глибинні причини змін у партійній системі Польщі, які відбулися внаслідок парламентських виборів

2023 року. Для досягнення мети необхідне вирішення таких завдань: дослідити результати парламентських виборів та проаналізувати чинники, які впливали на електоральні уподобання; проаналізувати вплив виборів на переформатування урядової коаліції та перетворення партійної системи; визначити ключові тенденції в електоральних уподобаннях польських виборців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виборчі процеси у країнах Європейського Союзу є ключовою темою дослідження як українських, так і світових науковців. Слід відзначити праці Ю. Остапця [6; 7], А. Ключковича [5], Ю. Копинця [4], а також дослідження польських науковців Р. Марковського [22; 23], Г. Твожецького [27] та А. Антошевського [13; 14]. Ця проблематика також розглядається у наукових працях таких українських фахівців, як В. Литвин, А. Романюк [9], Г. Шипунов [11], С. Рибачок [8] та інших. Таким чином, ця стаття продовжує тему дослідження електоральних уподобань та виборчих процесів у країнах Європейського Союзу, насамперед у контексті парламентських виборів у Польщі у 2023 році.

Методи дослідження. Теоретична модель цього дослідження базується на працях політологів С. Ліпсета, С. Роккана та Дж. Сарторі, які досліджували концепти партійних систем та соціальних розколів. У контексті аналізу політичної системи Польщі актуальним є дослідження соціальних основ демократії, особливо впливу соціально-економічних умов на політичну стабільність і розвиток партійних систем. Аналіз історичних конфліктів між різними соціальними групами, дозволяє глибше зрозуміти, як ці фактори формують партійну систему. Крім того, типологія партійних систем, аналіз поляризації та сегментації політичного простору, а також вплив виборчих систем на структуру партій, надають ефективні інструменти для дослідження польської партійної системи, визначення її типу та ключових характеристик. Також, з огляду на комуністичне минуле, застосовною у даному випадку буде також методологія вивчення перехідних суспільств (транзитологія), яка зосереджується на процесах демократизації та консолідації демократичних інститутів. Відтак, застосування цих теоретичних підходів допомагає виокремити причини електорального успіху партій, описати їх соціальну базу, здійснити типологізацію та ідеологічну характеристику, дозволяє глибше зрозуміти особливості політичної системи, визначити ключові фактори, що впливають на її розвиток, надати обґрунтовані прогнози щодо майбутніх тенденцій.

Виклад основного матеріалу. Останні парламентські вибори, що відбулися в Польщі, це вибори до Національних зборів Польщі – Сейму та Сенату Республіки Польща, які пройшли 15 жовтня 2023 року. Вони також були поєднані з загальнонаціональним референдумом [21, с. 53]. З огляду на безпрецедентний характер цього заходу та висловлені у публічному просторі занепокоєння щодо наступу на демократію, важливо розкрити контекст, у якому відбувалися ці вибори.

В період з 2015 по 2023 роки в Польщі при владі перебувала партія ПіС (Право і Справедливість). Цей період відзначився приєднанням Польщі до числа країн, які зазнали демократичного відкату, який був ініційований зверху політичним істеблшментом, який намагався за допомогою зміни конституційних правил на свою користь, забезпечити собі гарантію виграшу на чергових виборах та остаточне закріплення у владі [27].

Початок правління ПіС одразу відзначився переходом до фундаментальної авторитарної трансформації: відмову від догм ліберальної демократії, конституціоналізму та верховенства права, які до цього часу вважалися само собою зрозумілими [25, с. 1–2]. Ярослав Качинський, який технічно був лише звичайним членом нижньої палати парламенту, мав вирішальний вплив на всі процеси в країні. Хоча найбільш суперечливі фігури партії,

включаючи самого пана Качинського, відходили від публічного огляду, проте очевидним був той факт, що він наполягав на вимозі сприйняття партії як своєї особистої власності.

Після приходу до влади партія Качинського почала паралізувати Конституційний Трибунал Польщі. Вони не визнали трьох законно обраних суддів, замінивши їх на своїх лояльних “квазісуддів”, і призначили нового голову, який підтримував партію. Це супроводжувалося порушенням процедур, що дозволило створити провладну більшість у Трибуналі. Нові судді ухвалювали рішення на користь ПіС у політично чутливих справах, маніпулюючи складом колегії та ігноруючи протести інших суддів. До кінця 2016 року Трибунал опинився під контролем партії, втративши незалежність. ПіС також використовувала законодавчі важелі для ослаблення Трибуналу, приймаючи закони, що унеможливлювали конституційний контроль та збільшували вплив виконавчої і законодавчої гілок влади [25, с. 58–96].

Хоча більшість цих законів були визнані неконституційними, вони створили правову плутанину і відволікли Трибунал від інших справ. Уряд Польщі відмовлявся публікувати рішення Трибуналу, невідгідні для ПіС. Після формування лояльної більшості у 2017 році, Трибунал став інструментом легітимізації політики партії, замість незалежного органу конституційного контролю [25, с. 58–96].

Після паралічу Конституційного Трибуналу, наступною мішенню партії “Право і Справедливість” стала судова система. Партія змінила формування Національної Ради Судівництва (КРС). Закон від 8 грудня 2017 передбачив обрання 15 суддів-членів КРС Сеймом замість обрання їх самими суддями, що суперечить Конституції. Повноваження чинних суддів КРС були припинені. Більшість суддів бойкотували вибори до нового складу. Кандидатами стали переважно лояльні до Міністра юстиції судді. Вибори пройшли непрозоро. Новий склад КРС підтримав звільнення Голови Верховного Суду. Відтак зміни перетворили КРС на інструмент тиску влади на суддів замість захисника їхньої незалежності [25, с. 58–96].

Також було змінено закон про Верховний Суд, знизивши пенсійний вік суддів, що дозволило достроково звільнити 37% суддів. Розширено повноваження президента щодо суддів, створено нові палати з лояльними суддями. Введено механізм оскарження рішень за минулі 20 років [25, с. 96–132].

Щодо прокуратури, об'єднано посади Міністра юстиції та Генпрокурора, що дозволило міністру втручатись у розслідування. Скасовано незалежність прокурорів, підпорядкувавши їх виконавчій владі. Генпрокурор отримав право розголошувати деталі розслідувань. За два роки провели чистки: лояльних підвищували, незгодних карали. Система стала політично керованою, але менш ефективною [25, с. 96–132].

В цей період в Польщі також систематично обмежувалась роль опозиції в парламенті. ПіС швидко проштовхувала законопроекти, часто подаючи їх як приватні ініціативи депутатів. Опозиції не давали можливості ефективно брати участь у законодавчому процесі: обмежували час виступів, голосували за поправки блоками, не надавали достатньо часу для ознайомлення з законопроектами. Траплялися випадки відключення мікрофонів та усунення опозиційних депутатів із зали засідань. Також порушувались усталені парламентські правила та були взяті під контроль ключові аналітичні органи [25, с. 132–135].

Під час правління партія перетворила державні медіа на пропагандистський інструмент, звільнивши близько 200 журналістів і замінивши їх лояльними кадрами. Було створено підконтрольну партії Раду національних ЗМІ, а Національна рада з питань телерадіомовлення, укомплектована представниками ПіС, почала тиснути на приватні ЗМІ. Уряд анонсував плани “реполонізації” та “деконцентрації” приватних ЗМІ, що викликало

побоювання щодо можливої концентрації медіа в руках ПiС. Хоча приватні ЗМІ залишилися незалежними, над ними нависла загроза поглинання владою [25, с. 138–140].

Також відбувся відхід від демократичних норм і в сфері дотримання прав людини. У грудні 2016 року ПiС внесла зміни до закону про мирні зібрання, встановивши пріоритет для так званих “циклічних” маніфестацій – патріотичних, релігійних та історичних подій, які де-факто організуються владою або церквою. Закон забороняє проводити контрдемонстрації в місцях “циклічних” зібрань. Це було зроблено, щоб завадити антиурядовим активістам проводити акції одночасно з маршами ПiС. У 2017 році новий закон був визнаний таким, що відповідає Конституції, Конституційним Трибуналом, до складу якого входили нелегітимно обрані “квасисудді”. Рішення піддали критиці ті судді, що залишилися з попереднього складу трибуналу. Після набуття чинності закону місцева влада регулярно забороняла “контрманіфестації”, а їх учасники зазнавали переслідувань і залякувань з боку поліції. Сотні людей були допитані, оштрафовані й притягнуті до відповідальності за участь в антиурядових акціях, нерідко за надуманими звинуваченнями [25, с. 150–159].

Отже, звідси випливає те, що минулі парламентські вибори в Польщі відзначилися інтенсивною політичною боротьбою, взаємними звинуваченнями у маніпуляціях та порушеннях, а також високим рівнем суспільної поляризації. ПiС використовувала всі доступні ресурси для збереження влади, тоді як опозиція якомога більше прагнула мобілізувати своїх прихильників та міжнародну підтримку для протидії можливим зловживанням.

З огляду на цей контекст, важливо розуміти структуру польського парламенту та виборчу систему, яка визначає правила гри для політичних партій і коаліцій. Парламент Польщі складається з двох палат: Сенату, який налічує 100 депутатів, і Сейму, що має 460 місць. У Сенаті, верхній палаті польського парламенту, депутати обираються через прямі вибори за мажоритарною системою в одномандатних виборчих округах. Термін їхніх повноважень, як і членів нижньої палати, становить чотири роки. Депутати Сейму обираються за системою відкритих партійних списків. Щоб потрапити до Сейму, політичні партії повинні подолати 5% бар’єр, а виборчі коаліції – 8%, що застосовується у 41 багатомандатному окрузі [6, с. 65; 18, с. 18].

Основними ключовими гравцями останньої виборчої кампанії були такі політичні сили:

1) **Виборчий блок “Право і Справедливість”**. Основою в блоці є клерикальна, націонал-консервативна партія ПiС, створена 13 червня 2001 року братами Лехом та Ярославом Качинськими. Після смерті брата лідерство у партії перебрав Ярослав Качинський. Спочатку партія позиціонувала себе як захисник справедливості та закону, виступаючи проти корупції та зловживань владою, що допомогло їй здобути підтримку серед виборців, розчарованих у традиційних політичних елітах. Проте з часом ПiС еволюціонувала від поміркованої правої сили до більш жорсткої націоналістичної партії, яка робить акцент на традиційних цінностях, захисті католицької церкви та зміцненні національного суверенітету [10, с. 163].

Після приходу до влади в 2015 році партія значно змінила польський політичний ландшафт, запроваджуючи масштабні соціальні програми, які посилили її популярність серед широких верств населення. Еволюція ПiС також проявляється у її підході до економіки. Якщо на початку своєї діяльності партія підтримувала ринкові реформи, то в останні роки вона перейшла до активнішого державного втручання в економіку, зокрема через збільшення державних витрат і розширення соціальних програм. Ці зміни дозволили ПiС зберегти підтримку значної частини виборців, особливо в малих містах і сільських районах, але водночас посилили поляризацію в суспільстві. З кожним новим етапом свого розвитку

ПіС дедалі більше акцентує увагу на націоналізмі, антиімміграційній політиці та відстоюванні національного суверенітету, що вивело партію на передній план польської політики, але також спричинило напруженість у відносинах з Європейським Союзом [19; 25].

2) Блок **“Громадянська коаліція”**. Основою блоку є створена 24 січня 2001 року правоцентристська, ліберальна партія “Громадянська платформа” [12, с. 217]. Лідером партії є один з творців партії – Дональд Туск. Ідеологією є поєднання ідей консервативного лібералізму і християнської демократії. У своїй політичній програмі “Громадянська коаліція” виступає за збільшення ролі Європейського парламенту у Європейському Союзі [1, с. 162]. Партія поєднує ідеї консервативного лібералізму та християнської демократії, що дозволяє їй представляти інтереси як бізнесу, так і соціально орієнтованих виборців. Важливою складовою ідеології Громадянської платформи є підтримка європейської інтеграції та НАТО, що, на думку її лідерів, сприяє безпеці та економічному розвитку Польщі [1].

На початковому етапі, близько 2005 року, Громадянська платформа зосереджувалася на ліберальній економічній політиці. Партія виступала за зменшення державного втручання в економіку, підтримувала приватизацію та дерегуляцію, а також пропонувала зниження податкового навантаження. Основна увага приділялася створенню сприятливих умов для економічного зростання через ринкові реформи. Важливою складовою програми також була підтримка європейської інтеграції, що розглядалася як ключовий фактор для забезпечення стабільності та розвитку Польщі [1; 19; 20].

З часом, зокрема після 2011 року, програми Громадянської платформи почали включати більше соціальних аспектів. Партія почала приділяти увагу питанням доступу до якісних публічних послуг, таким як охорона здоров'я та освіта, а також підтримці працевлаштування. Водночас, залишаючись прихильником ринкових реформ, РО почала акцентувати на модернізації держави та розвитку інфраструктури, вбачаючи в цьому основу для сталого економічного зростання. [1; 19; 20].

Також у склад блоку Громадянської коаліції входять також партії Новочесна, Польська ініціатива, а також партія зелених.

3) Коаліція **“Третій шлях”**. Створена 27 квітня 2023 року на базі “Польської народної партії” і партії “Польща 2050”. Лідером коаліції обрали представника Польської народної партії – Шимона Головню. Ці дві політичні партії вирішили об'єднати зусилля для участі у парламентських виборах 2023 року, створивши спільний виборчий комітет. Їхня кампанія та політична позиція зосереджені на критиці економічної політики, системи охорони здоров'я та освіти, які впроваджує ПіС, а також на негативних наслідках, які це спричинило для міжнародних відносин Польщі та її позиції в Євросоюзі [2]. Основними пріоритетами є відновлення етичних стандартів у політиці, зміцнення національної єдності, забезпечення безпеки, відновлення верховенства права та розвиток ключових секторів, таких як освіта та охорона здоров'я [28].

4) Коаліція **“Нова лівниця”**. Об'єднує дві ключові ліві партії: Союз демократичних лівих та партію “Весна”. Процес об'єднання розпочався після парламентських виборів 2019 року, коли ці партії вирішили виступити єдиним фронтом. Датою офіційного заснування вважається 11 червня 2021 року. Вони об'єдналися для спільної участі у майбутніх парламентських виборах з метою протистояння правлячій партії ПіС. Лідерами об'єднання, яке позиціонується у лівоцентристському політичному спектрі, обрали Чажастого Владзімежа та Роберта Бедроня. У своїй риторичі вони підкреслюють важливість єдності лівих сил для захисту демократії, соціальної справедливості та побудови сучасної європейської держави, яка забезпечить рівні можливості для всіх громадян [16]. Створивши коаліцію, партії пішли на великий ризик, враховуючи більш високий бар'єр у розмірі 8%,

який застосовується для входження в парламент, проте з іншої сторони це було свідченням впевненості в результаті.

5) **Партія “Конфедерація Свободи та Незалежності”**. Відносно новий гравець на польській політичній сцені. Спочатку, 6 грудня 2018 року, “Конфедерація” була утворена як коаліція, яка згодом у липні 2019 року перетворилася на політичну партію (очевидно, для збільшення шансів подолати виборчий бар’єр). Лідерами партії є Славомір Менцен, Кшиштоф Босак та Гжегож Браун. За підсумками виборів 2019 року, партія увійшла до парламенту та закріпила за собою статус впливового гравця на правому фланзі польської політики, порушуючи монополію, яку раніше утримувала партія ПіС. “Конфедерація” об’єднує кілька політичних течій, серед яких є націоналісти, консервативні ліберали та католицькі інтегристи. Незважаючи на цю різноманітність, партія змогла виробити спільну ідеологічну платформу, яка включає культурний консерватизм і економічний лібералізм. “Конфедерація” критикує Європейський Союз і виступає за збереження національного суверенітету Польщі. Партія категорично відкидає можливість співпраці з Громадянською платформою, хоча до ПіС має більш збалансоване ставлення, хоч і критикує її як псевдо-правдицю, яка вводить в оману виборців, знаходячись у співпраці з великим бізнесом [26].

Щодо України “Конфедерація” має доволі критичне ставлення, проштовхуючи відверто проросійські лозунги. Вона відкидає ідею польсько-української співпраці в контексті євроінтеграції, підкреслюючи необхідність формування партнерських відносин, де пріоритетом є інтереси Польщі. “Конфедерація” вимагає від України відмови від “культу” Степана Бандери та визнання Волинської трагедії геноцидом, а також поваги до прав польської меншини. Також партія виступає проти розширення соціальних програм для українських біженців, підкреслюючи, що іноземці не повинні залишатися в Польщі з метою отримання соціальної допомоги. “Конфедерація” вважає, що Україна повинна забезпечити відкритість до співпраці, зокрема економічної, але без перевантаження польської економіки соціальними витратами [24, с. 20–21].

Наявність багатьох партійних об’єднань і їхня боротьба за політичний вплив є одним із прикладів складної та поляризованої партійної системи Польщі. Ця система характеризується поміркованим плюралізмом, де з 2005 року, незважаючи на присутність інших менших партій, що долають прохідний бар’єр, основна боротьба за владу відбувається між двома домінуючими політичними силами – ПіС та “Громадянською платформою” [3, с. 159]. Починаючи з 2015 року, ПіС стала домінуючою політичною силою, вигравши парламентські вибори та формуючи уряд. Це призвело до ще більшої поляризації польської політики та ознаменувало початок переходу до політичної системи з домінуючою партією, оскільки, незважаючи на існування кількох політичних партій, владу протягом тривалого часу утримує тільки одна з них.

Виборча кампанія 2023 року була напруженою, з взаємними звинуваченнями в зраді та загрозах для національної безпеки, а також питанням майбутнього Польщі в Європейському Союзі. Лідер ПіС описував опозиційного лідера Дональда Туска як “уособлення зла”, “зрадника”, який загрожує безпеці Польщі, і звинувачував його у сприянні тіснішим зв’язкам з Німеччиною та Росією, а також узалежненні Польщі від них. Натомість лідер Громадянської платформи, у свою чергу, представив вибори як референдум щодо майбутнього Польщі як демократичної держави та її позиції в ЄС. Також він обіцяв відновити відносини з ЄС, зокрема повернути фінансування, заблоковане через судові реформи в Польщі [18, с. 19].

Більше 74% виборців взяли участь у виборах, що є найвищим показником з моменту падіння комунізму [18, с. 22]. Така висока явка пояснюється тим, що виборці

обирали між урядом ПіС, який конфліктував з Брюсселем, та опозицією, яка прагнула відновити роль Польщі як конструктивного члена ЄС. Для багатьох поляків, які чекали у чергах на виборах понад шість годин, цей вибір був між демократичними цінностями і авторитаризмом [15].

За результатами виборів перемогу з результатом 35,4% голосів (таблиця 1) здобула все та ж правоцентристська консервативна партія “Право і Справедливість”, яка так впевнено просуvala політику відходу від демократії. Однак вона втратила монобільшість у Сеймі. Опозиційна ліберальна “Громадянська коаліція” посіла друге місце з 30,7% голосів і покращила свій результат. Вона обіцяла відновити діалог з ЄС. Третє місце посіла новостворена коаліція “Третій шлях” (14,5%). “Нові ліви” отримали 8,6%, а ультраправа “Конфедерація” – 6,7% голосів [6].

Важливо, що хоча ПіС все ж залишилася партією з найбільшою кількістю мандатів, проте їй не вдалося сформувати уряд через відсутність підтримки для коаліції. Урядову коаліцію натомість сформували три основні опозиційні партії: Громадянська коаліція, очолювана Дональдом Туском, Третій шлях і Нова лівиця. Ці три партії, разом здобувши більшість у Сеймі (248 із 460 місць), домовилися про спільну коаліцію для усунення партії ПіС від влади після восьми років правління. У Сенаті коаліція також здобула більшість, отримавши 66 місць [30].

Таблиця 1

Порівняльний аналіз електоральної підтримки польських партій на виборах до Сейму 2019 та 2023 року та Європарламенту 2019 та 2024 року

Партії та блоки	Роки (рівень електоральної підтримки), %			
	2019 (ЄП)	2019 (Сейм)	2023 (Сейм)	2024 (ЄП)
Право і Справедливість	45.38	43.59	35.38	36.16
Громадянська коаліція	38.47	27.40	30.70	37.06
Третій шлях	-	-	14.40	6.91
Нова лівиця	7.30*	12.56*	8.61	6.30
Конфедерація	4.55	6.81	7.16	12.08

Джерело: побудовано автором на основі [29–32]

** вказано сумарний результат для партій, які входять в коаліцію*

13 грудня 2023 року президент Дуда офіційно призначив Дональда Туска та його новий уряд на посади. До складу уряду увійшли два віце-прем'єр-міністри: Владислав Косиняк-Камиш, один з лідерів коаліції “Третій шлях”, який також став міністром оборони, і Кшиштоф Гавковський, лідер парламентської групи “Нової Лівиці”, який також зайняв посаду міністра з питань цифрових технологій. Радослав Сікорський з “Громадянської платформи” повернувся на посаду міністра закордонних справ, яку він обіймав у попередньому уряді Туска з 2007 по 2014 роки [18, с. 26].

Зміна урядової коаліції, яка стала наслідком останніх виборів, значно вплинула на партійну систему Польщі, що призвело до її трансформації в більш чітко виражену двоблокову структуру. В результаті політичний ландшафт країни розділився між двома основними політичними силами, що підсилює поляризацію суспільства та визначає головні напрями політики. Цю тенденцію підтверджує незначний розрив у підтримці

між ПiС та Громадянською коаліцією. Водночас, індекс електоральної волатильності на рівні 14,1% свідчить про те, що більшість виборців залишилися вірною своїм попереднім політичним уподобанням, однак це не завадило відбутися важливим якісним змінам. Зокрема, виборці поступово переорієнтовуються з націоналістичних поглядів на проєвропейські цінності, що стало одним із ключових факторів зміни політичної конфігурації країни. [7, с. 32].

Ці тенденції збереглися також і на виборах до Європейського парламенту, які відбулися 9 червня 2024 року. На цих виборах Громадянська коаліція, отримала 37,1% голосів і здобула 21 крісло у парламенті, що є найвищим результатом у Польщі. Таким чином Громадянська коаліція змогла відновити втрачені позиції у порівнянні з результатом, здобутим на попередніх виборах до Європарламенту у 2019 році. Водночас, ПiС разом з своїми союзниками з “Об’єднаної правиці”, здобули 36,2% голосів і 20 місць, що є значним зниженням порівняно з їхніми попередніми результатами у 2019 році [17, с. 30] (таблиця 1).

Коаліція “Третій шлях”, яка не брала участі у виборах 2019 року, зазнала значного зниження електоральної підтримки – з 14,40% на виборах до Сейму до 6,91% на виборах до Європарламенту. Це може свідчити про те, що виборці віддають перевагу більшим блокам у європейській політиці або про те, що за підсумками всього кількох місяців діяльності у складі уряду ця коаліція не змогла утримати свою підтримку.

Важливо зазначити, що ПiС втратила свою першість, поступившись перемогою “Громадянській коаліції”, яка отримала більше голосів на виборах до Європарламенту 2024 року. Третє місце зайняла “Конфедерація”, праворадикальна партія, яка значно збільшила свою підтримку, що може вказувати на зміни в електоральних настроях польських виборців, які шукають альтернативи традиційним партіям. Тим часом, менші коаліції, такі як “Третій шлях” і “Нова Лівіца”, втратили частину своїх виборців, не змігши зберегти попередній рівень підтримки.

Висновки. Польська партійна система за останні десятиліття зазнала суттєвих трансформацій, які відображають як внутрішні соціально-політичні зміни, так і вплив зовнішніх факторів, таких як відносини з Європейським Союзом. Вибори 2023 року стали кульмінацією багатьох тенденцій, зокрема, зростання політичної поляризації, демократичного відкату та зміни електоральних настроїв.

Одним із найважливіших результатів цих виборів стала зміна урядової коаліції, що значно вплинула на партійну систему Польщі. Партія ПiС, яка раніше була домінуючою силою, втратила свою першість, поступившись Громадянській коаліції, яка змогла утворити коаліційний уряд за підсумками виборів 2023 року та закріпила свою першість здобувши перемогу на виборах до Європарламенту 2024 року. Водночас, значне зростання підтримки праворадикальної партії “Конфедерація”, яка зайняла третє місце, свідчить про зміни в електоральних настроях польських виборців, які бачать у праворадикальних партіях альтернативу традиційним блокам.

Загалом, результати виборів підтвердили посилення поляризації в польському суспільстві, а також перетворення партійної системи на більш чітко виражену двоблокову структуру, де основна боротьба відбувається між двома великими політичними силами – ПiС та Громадянською коаліцією. Водночас, індекс електоральної волатильності на рівні 14,1% свідчить про відносну стабільність політичної системи Польщі, де значна частина виборців залишається вірною своїм попереднім політичним уподобанням, незважаючи на певні якісні зміни та переорієнтацію на проєвропейський курс замість націоналістичних тенденцій.

Список використаної літератури

1. Бакалець К. Трансформація партійної системи Республіки Польща на сучасному етапі. *Дух і літера*. 2011. № 23. С. 152–174.
2. Блок «Третій шлях», який посідає третє місце за попередніми результатами парламентських виборів у Польщі, заявив, що виключає створення коаліції з керівною партією «Право і справедливість» («PiS»). 16.10.2023. URL: <https://espresso.tv/vibori-u-polshchi-partiya-shcho-nabrala-tretyi-rezultat-ne-stvoryuvatime-koalitsiyu-z-chinnoyu-vladoyu> (дата звернення: 17.08.2024).
3. Гайданка Є. І. Пліуралізація партійної системи Польської Республіки: передумови та етапи становлення. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2014. Вип. 17, № 5. С. 157–161.
4. Копинець Ю. Ю. Вплив сучасних тенденцій розвитку партійних систем країн Європейського Союзу на еволюцію та функціонування партійної системи України : дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Ужгородський національний університет, 2021. 269 с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/dis_kopynets.pdf (дата звернення: 20.06.2024).
5. Еволюція партійних систем країн Вишеградської четвірки: досвід для України: монографія / Ю. О. Остапець та ін. Ужгород: Серія «Studia Regionalistica», № 8; НДІ політичної регіоналістики; ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; Агенція досліджень регіонального соціуму «Карпатія», 2014. 256 с. ISBN 978-966-332-038-4.
6. Остапець Ю. О., Червеняк К. Т., Кеменяш О. М. Характеристика акторного складу та конфігурації партійних систем країн Центральної Європи за результатами парламентських виборів 2023 року. *Регіональні студії*. 2024. № 36. С. 59–68. DOI:10.32782/2663-6170/2024.36.10.
7. Остапець Ю. О., Червеняк К. Т. Парламентські вибори 2023 року в країнах Європейського Союзу: аналіз результатів та конфігурацій урядових коаліцій. *Політичні партії і вибори: українські та світові практики*. 2024. № 8. С. 13–41.
8. Рибачок С. Л. Взаємодія виборчої та партійної систем у Республіці Польща. *Науковий журнал «Політикус»*. 2017. № 1. С. 122–129.
9. Романюк А. С., Литвин В. С. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 548 с.
10. Стойко О. Консервативні партії Східної Європи. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2011. № 1. С. 162–166.
11. Шипунов Г. Політичні режими посткомуністичних держав та специфіка організаційної еволюції політичних партій: особливості дослідження. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2023. № 48. С. 322–333.
12. Якименко Ю. Еволюція опозиції в Республіці Польща. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2017. № 15. С. 213–220.
13. Antoszewski A. Demokracja w Polsce w świetle współczesnej tranzjologii. *Dylematy polskiej demokracji*. 2012. P. 21–40.
14. Antoszewski A. THE PATTERNS OF POLITICAL COMPETITION IN POLAND: THE IMPACT OF WEST EUROPEAN EXPERIENCE AND THE PAST (the final Report). (1998). Citeseer, 1998. URL: <https://www.nato.int/acad/fellow/96-98/antoszew.pdf> (дата звернення: 17.06.2024).
15. Benson R. Poland's Democratic Resurgence: From Backsliding to Beacon. 14.11.2023. URL: <https://www.americanprogress.org/article/polands-democratic-resurgence-from-backsliding-to-beacon/> (дата звернення: 03.06.2024).

16. Bruszewski G. SLD, Wiosna i Lewica Razem idą do wyborów parlamentarnych razem. 19.07.2019. URL: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news,485767,biedron-chcemy-odrobic-lekcje-ze-lewica-wygrywa-kiedy-jest-zjednoczona.html> (дата звернення: 18.08.2024).
17. Fella S., Cracknell R. EU elections 2024: Results and the new European Parliament. (31.07.2024). House of Commons Library, 2024. URL: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-10068/CBP-10068.pdf> (дата звернення: 18.08.2024).
18. Fella S. Poland: 2023 parliamentary elections and new government. (30.01.2024). House of Commons Library, 2024. URL: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9951/CBP-9951.pdf> (дата звернення: 17.08.2024).
19. Gabryszak R. The evolution of the positions on social issues of major political parties in Poland. Comparative analysis of the election programs of Platforma Obywatelska (Civic Platform) and Prawo i Sprawiedliwość (Law and Justice) from 2007, 2011 and 2015. *Przegląd Politologiczny*. 15.12.2019. Issue 4. P. 95–108. DOI:10.14746/pp.2019.24.4.7.
20. Klepka R. Wizje państwa w programach wyborczych z 2005 r. Platformy Obywatelskiej oraz Prawa i Sprawiedliwości. *Chorzowskie Studia Polityczne Wydziału Zamiejscowego w Chorzowie Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu*. 2008. Issue 1. P. 153–168.
21. Kurkowski K. Realizacja zasad wyborczych podczas wyborów parlamentarnych i referendum ogólnokrajowego w Polsce z 15 października 2023 r. *Kortowski Przegląd Prawniczy*. 2024. Issue 1. P. 53–64. DOI:10.31648/kpp.9760.
22. Markowski R. Party system institutionalization in new democracies: Poland – a trend-setter with no followers. *Party Development and Democratic Change in Post-communist Europe*. Routledge, 2024. P. 55–77.
23. Markowski R. The Polish parliamentary election of 2015: a free and fair election that results in unfair political consequences. *West European Politics*. 2016. Vol. 39, Issue 6. P. 1311–1322.
24. Program merytorycznej alternatywy dla Polski. URL: <https://konfederacja.pl/app/uploads/Po-Stronie-Polski-1.pdf> (дата звернення: 18.08.2024).
25. Sadurski W. Poland's constitutional breakdown. Oxford University Press, 2019. 304 p.
26. Tomasiewicz J. Confederacy—the polish new right wing between tradition and modernity. *Studia Politicae Universitatis Silesiensis*. 2020. Issue 30. P. 7–32. DOI:<http://doi.org/10.31261/SPUS.11379>.
27. Tworzecki H. Poland: A case of top-down polarization. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*. 2019. Vol. 681, Issue 1. P. 97–119.
28. Umowa pomiędzy Polską 2050 Szymona Hołowni a Polskim Stronnictwem Ludowym o wspólnym starcie w Wyborach Parlamentarnych w 2023 r. URL: <https://www.psl.pl/wp-content/uploads/2023/04/Umowa-PL2050-PSL-27.4.pdf> (дата звернення: 17.08.2024).
29. Wybory do Parlamentu Europejskiego 2019, Wyniki głosowania – Polska. URL: <https://pe2019.pkw.gov.pl/pe2019/pl/wyniki/pl> (дата звернення: 28.08.2024).
30. Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej 2023 r. URL: <https://sejmsenat2023.pkw.gov.pl/sejmsenat2023/pl> (дата звернення: 18.08.2024).
31. Wyniki głosowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2024 r. URL: <https://wybory.gov.pl/pe2024/pl/wynik/pl> (дата звернення: 18.08.2024).
32. Wyniki wyborów 2019 do Sejmu RP. URL: <https://sejmsenat2019.pkw.gov.pl/sejmsenat2019/pl/wyniki/sejm/pl> (дата звернення: 28.08.2024).

THE IMPACT OF THE 2023 PARLIAMENTARY ELECTIONS ON THE DEVELOPMENT OF POLAND'S PARTY SYSTEM

Taras Chuchvara

*State Higher Educational Institution "Uzhhorod National University",
Faculty of Social Sciences, Department of Political Science and Public Administration
Universytetska Str., 14, 88000, Uzhhorod, Ukraine*

The evolution of Poland's party system has been examined in the context of the 2023 parliamentary elections and the 2024 European Parliament elections. The 2023 elections marked a turning point in Poland's contemporary political history, leading to a change in the governing coalition and a shift in the party system structure, which gradually approached a two-bloc model. As a result of these elections, two main political blocs emerged, dominating Poland's political landscape – "Law and Justice" and the "Civic Coalition". Both parties competed for leadership amid increasing societal polarization and rising political tensions. The influence of external factors, such as the strengthening of relations with the European Union, on the electoral preferences of Polish voters has also been analyzed. Special attention has been given to the shift in voter sentiment from nationalist to pro-European trends, reflecting broader social and political processes in the country. This shift demonstrates how voters have reoriented towards supporting parties that emphasize European integration, the strengthening of democratic values, and the protection of human rights. Based on the electoral volatility index, a conclusion has been drawn about the relative stability of Poland's political system, as despite changes in the political landscape, a significant portion of voters remains loyal to their previous political preferences. A comprehensive analysis of key political events has been conducted, including the reformatting of coalitions, changes in citizens' electoral preferences, and their impact on the further development of Poland's party system. Factors contributing to the intensification of societal polarization have been separately examined, and possible scenarios for the evolution of Poland's political system in the context of increasing political polarization and the strengthening of the pro-European course have been identified. Attention has been paid to how these changes might affect the stability of Poland's political system in the future, considering the internal and external challenges facing the country.

Key words: Poland, parliamentary elections, Poland's party system, political parties, "Civic Coalition", "Law and Justice", "Confederation of Freedom and Independence", "New Left", 2024 European Parliament elections, government coalition.